

Užívání katy v Evropě: důsledky pro evropskou politiku

Listy katy se pěstují v horských oblastech Afrického rohu, v jižní Arábii a podél východoafrického pobřeží. V některých částech Etiopie, Keni, Somálska a Jemenu se listy katy žvýkají již po staletí pro své mírně stimulační vlastnosti a pro mnohé jsou běžnou součástí společenského života. Katu tradičně užívali muži během značně ritualizovaných společných „katových dýchánek“. Přibližně do jedné hodiny uživatel zažívá fyziologické vzrušení a euforii. Následuje klidnější, introvertnější fáze, kterou postupně střídá útlum účinku drogy (tzv. *comedown*), což může zahrnovat neklid, podrážděnost a melancholii.

Tradičně byly vzorce spotřeby součástí kultury v blízkosti regionů produkce a inspirovaly umělecké vyjadřování v architektuře, řemeslné výrobě, poezii a písních. Od konce 19. století otevíralo postupné zlepšování dopravní infrastruktury nové trhy s katou. Masová migrace lidí z Afrického rohu v poslední době je spojena s rozšířením užívání katy do sousedních zemí, Evropy a zbytku světa. Současné vzorce spotřeby směřují k menší formálnosti a možnému nadměrnému užívání. Důvodem může být narušení ochranných kulturních faktorů, které užívání katy dříve pomáhaly regulovat. Přesný počet pravidelných

uživatelů katy v celosvětovém měřítku není znám, ale odhaduje se až na dvacet milionů.

Mezi komunitami migrantů ze subsaharské Afriky je užívání katy běžné i běžně přehlížené. Musíme zajistit, aby si lidé pracující s těmito komunitami byli vědomi potřeby určit veškeré negativní důsledky, které mohou z užívání této látky vyplývat, a reagovat na ně.

**Dr João Goulão,
předseda správní rady
EMCDDA**

Definice

Kata označuje mladé a křehké listy a výhonky stromu kata (*Catha edulis*). Kata má mnoho názvů včetně „qat“ (Jemen), „jad“ nebo „chad“ (Etiopie, Somálsko), „miraa“ (Keňa) nebo „marungi“ (Uganda, Rwanda). Měkké listy a křehké výhonky se rozžvýkají a vytváří se z nich pevný smotek na vnitřní straně tváře.

Letmý pohled na klíčové problémy

1. Kata obsahuje stimulační látky, které mají vlastnosti podobné amfetaminu. V čisté formě se jedná o mezinárodně kontrolovanou látku, což však neplatí pro listy.
2. V Evropě je kata v některých zemích kontrolována, ne však ve všech. Vedlo to ke vzniku legálních i ilegálních dopravních sítí. Ačkoli jsou údaje o mezinárodním obchodu, užívání a záchytech omezené, naznačují, že se trh s katou v rámci EU rozrůstá.
3. Katu užívá zejména první generace přistěhovalců ze subsaharské Afriky a existuje velmi málo důkazů o jejím pronikání do jiných komunit. Informace o prevalenci, vzorcích spotřeby a důsledcích užívání jsou omezené.
4. Kata je mezi skupinami migrantů sporným tématem. Někteří tvrdí, že podporuje kulturní soudržnost, zatímco jiní proti ní mají výhrady z náboženských a sociálních důvodů. V současné době chybějí údaje z výzkumu o socioekonomických důsledcích užívání katy.
5. Za poslední tři desetiletí se kata stala významným zdrojem zaměstnanosti, příjmů a výnosů v zemích produkce kolem Afrického rohu.

1. Farmakologie katy

Psychoaktivní látky obsažené v listech katy zahrnují kathinon (aminopropiofenon), kathin (norpseudoefedrin) a norefedrin, avšak úplný seznam složek zůstává z velké části neprostudovaný. Kathinon se chemickou strukturou i biochemickými účinky a účinky na chování podobá amfetaminu, ačkoli má přibližně poloviční účinnost. Obvykle se během tří až šesti hodin žvýká 100–300 g listů katy. Obsah kathinonu se může pohybovat v rozmezí 30–200 mg na 100 g čerstvých listů; žvýkáním se extrahuje až 90 % tohoto obsahu. Odpovídá to nízké až střední dávce amfetaminu, ale pomalý a pracný způsob přijímání snižuje kumulativní dávku a maximální hodnoty obsahu v plazmě. Jelikož je kathinon velmi nestabilní a rozkládá se do 72 hodin od sklizně, jsou listy katy upřednostňovány v čerstvém stavu. Kathinon a kathin a některé z jejich syntetických derivátů (např. methkathinon) jsou látky kontrolované podle Mezinárodní úmluvy o psychotropních látkách (1971), což však neplatí pro listy katy. Bylo již učiněno několik pokusů zahrnout katu do mezinárodních programů, ale nedávný komplexní přezkum provedený výběrem odborníků Světové zdravotnické organizace pro drogové závislosti dospěl k závěru, že k tomu není dostatek důkazů.

2. Právní situace a obchod s katou v Evropě

Poslední dostupné údaje ukazují, že kata je kontrolována jako nelegální droga v patnácti členských státech EU a v Norsku (viz mapa). Naopak Nizozemsko a Spojené království přijaly režim „laissez-faire“ (nezasahování), který umožňuje katu dovážet, obchodovat s ní a užívat ji jako rostlinný produkt. Poradní výbor pro zneužívání drog (Advisory Council on the Misuse of Drugs) ve Spojeném království a odborníci v Nizozemsku před nedávnem doporučili stávající právní stav zachovat. Ve zbývajících deseti

členských státech není kata kontrolovanou drogou.

Neexistují žádné spolehlivé informace o dovozu katy do EU, ani o tocích katy v rámci Evropy. Dvěma hlavními vstupními body jsou Londýn, s odhadovanými 300 tunami zejména keňské a etiopské katy ročně, a Amsterdam. V některých zemích se záchyty katy v posledních pěti letech téměř zdvojnásobily. Například Německo a Švédsko jen v roce 2008 zadržely 30 a 11 tun katy a Norsko v roce 2007 zabavilo 8 tun. Roste množství katy zadržené na pozemních komunikacích spojujících Nizozemsko a Skandinávii. Kata byla zadržena také na letech do Severní Ameriky, což naznačuje, že EU funguje jako tranzitní bod do dalších destinací.

3. Užívání katy v Evropě

V EU je užívání katy omezeno na přistěhovalce ze zemí obklopujících Africký roh. Tato rostlina je někdy dostupná prostřednictvím rostoucího internetového obchodu s rostlinnými drogami („herbal highs“), avšak rozsah jejího užívání mimo komunity migrantů je velmi omezený. Studie týkající se užívání katy byly provedeny v Dánsku, Německu, Španělsku, Itálii, ve Švédsku, Spojeném království a v Norsku, přičemž nejpodrobněji je užívání katy popsáno mezi somálskými a jemenskými komunitami ve Spojeném království. Evropské studie neposkytují solidní základ pro odhad míry prevalence, ale podávají představu o vzorcích užívání. Studie obvykle uvádějí relativně vysokou míru užívání katy v současné době (34–67 %), přičemž až 10 % jsou každodenní uživatelé, z nichž mnozí splňují kritéria závislosti. V této oblasti přetrvává značný nedostatek poznatků a sociální a zdravotní důsledky užívání nejsou dostatečně známy. Existují určité důkazy o katové turistice, například u Somálců ze Skandinávie a návštěvníků ze Středního východu užívajících katu v Londýně.

Údaje z výzkumu dále vypovídají o nastupujících generačních změnách ve vzorcích spotřeby. Většina těch, kteří katu

žvýkají pravidelně, si tento zvyk osvojila před příchodem do Evropy. Ve druhé generaci přistěhovalců je užívání katy méně běžné. Je to důležitý faktor, uvažujeme-li o možném budoucím šíření, které bude pravděpodobně ovlivněno počtem mužů v populaci z první generace přistěhovalců ze zemí, ve kterých se kata užívá.

© Mara Truog

Listy katy

V Nizozemsku a ve Spojeném království, kde je kata legální komoditou, se užívá obvykle v kavárnách typu „mafrish“, které slouží jako společenská centra nabízející občerstvení, televizi, jídlo a katu. Kavárny „mafrish“ poskytují příležitost pro výměnu informací, získávání aktuálních zpráv ze zemí původu a pro další společenskou činnost. Pro katové dýchánky se využívají také společenské sály nebo soukromé byty. Katu lze koupit v prodejnách s ovocem a zeleninou, ve večerkách a dokonce i v novinových stáncích. Ve Švédsku naopak prodej katy odráží obchod s ostatními drogami a probíhá na okrajích veřejných prostor, jako jsou parkoviště. V zimě se ke žvýkacím dýchánkům pronajímají soukromé byty, zatímco v létě se využívají veřejné parky. Kulturní specifčnost užívání katy ovlivňuje policejní práci a v některých zemích s přísným prosazováním pořádku to vedlo k napjatým vztahům mezi komunitami migrantů a policií.

4. Zdravotní důsledky užívání katy

S užíváním katy jsou spojeny četné somatické a duševní zdravotní problémy. Výzkum katy je však v začátcích a v této věci existuje málo spolehlivých informací.

Přiměřené užívání katy není obecně považováno za škodlivé. Vážné nežádoucí účinky, jako například psychotické stavy vyvolané katou, jsou obvykle spojeny s nadměrným užíváním. Potenciál závislosti této drogy není dosud dostatečně znám, a ačkoli se zdá, že celková závislost je v porovnání s některými jinými psychoaktivními látkami relativně mírná, někteří uživatelé ve skutečnosti projevují nutkavé vzorce spotřeby podobné vzorcům zaznamenaným u osob závislých na stimulantech. Existuje stále více důkazů o tom, že kata může zhoršit stávající duševní zdravotní problémy a rovněž vyvolat psychózu a agresivní chování, zejména u jedinců, kteří mají k těmto stavům sklony. Uvádí se, že chronické užívání katy je spojeno s vážnými zdravotními problémy. Je však často obtížné určit relativní dopad samotné drogy ve vztahu k dalším rizikovým faktorům, které mohou také souviset s jejím užíváním, jako je například kouření tabáku, nezdravá strava nebo účinky zbytkových množství pesticidů. Negativní somatické důsledky spojené

s užíváním katy zahrnují poškození sliznic, vysoký krevní tlak, kardiovaskulární komplikace, vředy na dvanáctníku, sexuální dysfunkce, hepatotoxicitu a sníženou porodní hmotnost dětí narozených matkám žvýkajícím katu. Celkově však důkazy neumožňují vyvodit přesvědčivé závěry o příčinné souvislosti. Ze stejného důvodu nebyl podrobně zkoumán argument možného využití pro lékařské účely. Je zřejmé, že zdravotníci ošetřující členy komunit migrantů mají často malé povědomí o zdravotních problémech, které mohou být spojeny s užíváním této drogy.

5. Debata o katě v Evropě

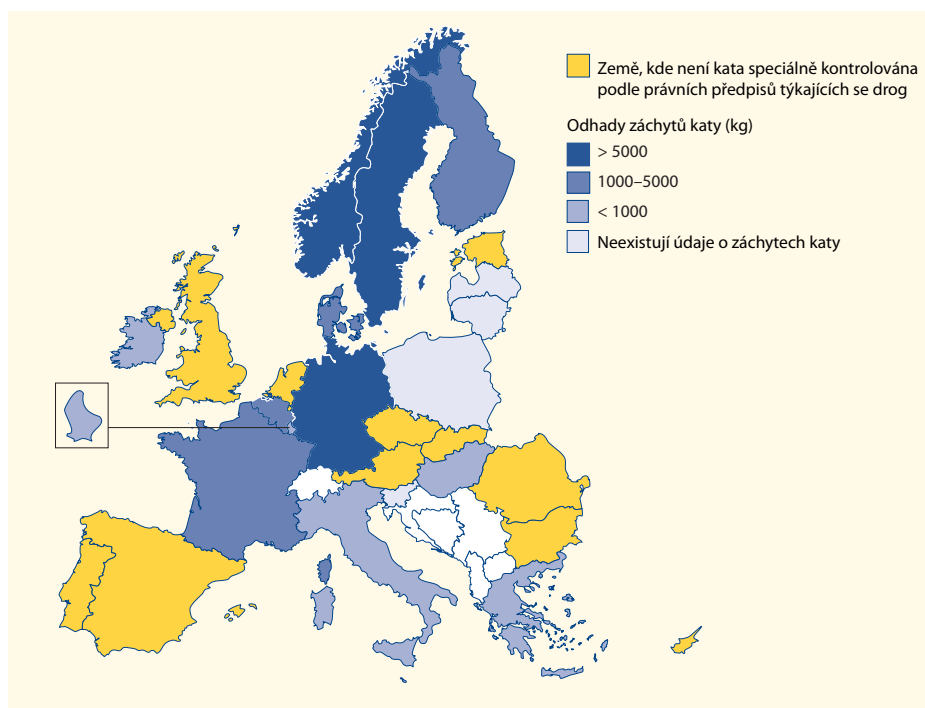
Již od koloniálních dob spojovali Evropané užívání katy s negativními účinky na zdraví a produktivitu. Další obavou, která vyvstala poté, co se tato droga objevila v evropských zemích, bylo, že její užívání by se mohlo rozšířit ze skupin migrantů mezi ostatní obyvatelstvo. Mezi komunitami migrantů v Evropě se kata stala spornou otázkou:

mnozí ji považují za součást svého kulturního dědictví, zatímco jiní proti ní mají výhrady z náboženských důvodů. Zatímco islámští učenci po staletí katu tolerovali, nárůst islámského fundamentalismu nyní vytvořil v některých myšlenkových proudech atmosféru netolerance vůči tomuto zvyku. Proti užívání katy protestují také aktivisté nevládních organizací, kteří jejímu pravidelnému užívání mezi muži přisuzují řadu sociálních problémů. Tato otázka je obtížně měřitelná. Z vědeckého pohledu a s ohledem na aktuálně dostupné údaje není jasné, do jaké míry jsou rozpad rodiny, vysoká míra nezaměstnanosti, nízká úroveň dosahovaného vzdělání a izolace výsledkem samotného užívání katy nebo do jaké míry vyplývají ze strukturální zranitelnosti znevýhodněných a zranitelných komunit migrantů.

6. Hospodářský rozmach a vývoj v pásu výskytu katy

Producenti katy v Etiopii, Keni a Jemenu zažívali v posledních letech dramatický rozmach domácích i vývozních trhů. Odhaduje se, že v letech 2003–2004 představoval vývoz katy zhruba 15 % příjmů Etiopie z vývozu (přibližně 413 milionů USD v období 1990–2004), čímž se kata dostala na druhé místo mezi vývozními komoditami. V zemích pásu výskytu katy jsou produkce, přeprava, zpracování a prodej katy hlavními zdroji zaměstnanosti. V současné době se pěstování katy přesouvá do netradičních pěstivelských oblastí v Etiopii, Keni, Jižní Africe, Súdánu a Ugandě. Na rozdíl od kávy, bavlny a kakaa kolísají ceny katy pouze mírně, a zemědělcům tak zajišťují bezpečné živobytí. Vzhledem ke své odolnosti vůči suchu a nízkým požadavkům na pracovní síly je kata pro drobné pěstitele lákavou volbou. V zemích produkujících katu mělo zvýšení její celkové sklizně vážné důsledky pro životní prostředí a vyvolalo obavy týkající se zajišťování potravin. V poslední době byly navrženy programy na snížení poptávky po katě, které však dosud nebyly ve větší míře zavedeny.

Právní status užívání katy v členských státech EU a v Norsku a údaje o záchytech, jsou-li k dispozici

Úkol drogy je periodikum podávající analýzy jednotlivých témat drogové politiky, které vydává Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) v Lisabonu. Vychází pravidelně ve 23 úředních jazycích Evropské unie a v norštině a turečtině. Jazyk originálu: angličtina. Kteroukoli část je možné reprodukovat za předpokladu, že bude uveden zdroj.

Pokud máte zájem o bezplatné zasílání, zašlete prosím svou žádost e-mailem na adresu: publications@emcdda.europa.eu

Cais do Sodré, 1249-289 Lisabon, Portugalsko
Tel. +351 211210200 • Fax +351 218131711
info@emcdda.europa.eu • www.emcdda.europa.eu

Závěry a úvahy o postupech

1. Z důvodu své objemnosti, nestability aktivních látek a způsobu užívání není katha slučitelná s požadavky hlavního proudu uživatelů drog v Evropě. Potenciál proniknutí na širší trh s drogami je podle všeho omezený.
2. Evropské trhy s katou se zřejmě rozšiřují, ale zdroje údajů jsou nedostatečné a ukazují na potřebu lepšího monitorování. Lepší údaje by byly základem pro diskusi o způsobu řešení otázek, jako je přeshraniční nezákonné obchodování, a zabránily by kriminalizaci již tak zranitelné sociální skupiny. Pomohlo by to také zlepšit naše chápání způsobu, jak reagovat na užívání drog v komunitách migrantů.
3. V Evropě katu užívají především komunity migrantů. Tyto komunity musí být lépe informovány o jejich potenciálních zdravotních, sociálních a právních důsledcích.
4. Užívání kathy může vést ke zdravotním a sociálním problémům. Evropské zdravotníci a sociální pracovníci musí být schopni určit škody spojené s katou a musí mít zavedeny strategie na ochranu zranitelných skupin uživatelů.
5. Hospodářský význam kathy v zemích její produkce se zvýšil, částečně z důvodu narůstajícího vývozu do EU. Rozvojové politiky a politiky kontroly drog v případě těchto zemí vyžadují koordinaci a povědomí o potenciálním dopadu evropských kontrolních opatření.
6. Počet uživatelů kathy v Evropě zřejmě vzrůstá, rozsah a povaha problému však nejsou dostatečně známy. K lepšímu vyhodnocení trhu s touto drogou jsou proto zapotřebí výzkumné studie, které stanoví vzorce užívání a rovněž rozsah všech socioekonomických a zdravotních důsledků.

Hlavní zdroje

Anderson, D., Beckerleg, S., Hailu, D., Klein, A., *The Khat Controversy: Stimulating the Debate on Drugs*, Berg, Oxford, 2007.

Feyissa, A.M., Kelly, J.P., „A review of the neuropharmacological properties of khat“, *Progress in Neuro-Pharmacology and Biological Psychiatry* 32, 2008, s. 1147-1166.

Griffiths, P., Lopez, D., Sedefov, R., et al., „Khat use and monitoring drug use in Europe: The current situation and issues for the future“, *Journal of Ethnopharmacology*, svazek 132, číslo 3, 2010, s. 578-583.

Klein, A. (2008), „Khat in the Neighbourhood – Local Government Responses to Khat Use in a London Community“, *Substance Use and Misuse*, svazek 43, 2008, s. 819-831.

Pennings, E. J. M., Opperhuizen, A., van Amsterdam, J. G. C., „Risk assessment of khat use in the Netherlands. A review based on adverse health effects, prevalence, criminal involvement and public order“, *Regulatory Toxicology and Pharmacology* 52, 2008, s. 199-207.

Warfa, N., Klein, A., Bhui, K., Leavey, G., Craig, T., Stansfeld, S., „Khat use and mental illness: a critical review“, *Social Science and Medicine* 65, 2007, s. 309-318.

Informace na webových stránkách

Britské ministerstvo vnitra (2005), Poradní výbor pro zneužívání drog

<http://www.homeoffice.gov.uk/publications/drugs/acmd1/khat-report-2005/>

Evropská vědecká nadace (2009), internetová stránka konference

<http://www.esf.org/activities/esf-conferences/details/2009/confdetail274.html?conf=274&year=2009>

UNDP, IPC-IG (2007), „Should Khat be banned? The Developmental Impact.“

<http://www.ipc-undp.org/pub/IPCOnePager40.pdf>

Světová banka (2007), „Towards Qat Demand Reduction“

http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2007/06/26/000090341_20070626112355/Rendered/PDF/397380YE.pdf

WHO (2006), Výbor odborníků pro drogové závislosti

http://www.who.int/medicines/areas/quality_safety/4.4KhatCritReview.pdf

Úřad pro publikace

OFICIÁLNÍ VYDAVATEL: Úřad pro publikace Evropské unie
© Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost, 2011
ŘEDITEL: Wolfgang Götz
AUTOŘI: Michael Odenwald, Axel Klein, Nasir Warfa
EDITORKA: Marie-Christine Ashby
GRAFICKÉ ZPRACOVÁNÍ: Dutton Merryfield Ltd, Spojené království
Printed in Luxembourg